HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

ח) [סנהדרין נו.], ט) דמק"א פ"ז מ"ז, י) [סנהדרין סו.], יא) [וקקל כד], יב) [משפטים פרשה יט], יג) [דמק"א פ"ז מ"ז. (יפ"ש)],

תורה אור השלם

1. לא תִקַּל חָרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשׁוֹל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ׃ ויקרא יט יד
2. אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעוּ׃ דברים י יג
3. מְלַאְתְּךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תַאֲחֵר בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֵּן לִי׃ שמות כב כח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא תקלל וכו' בר' מנחם ז"ל הס"ד ואמ"כ מ"ה ואי אמרת בשלמא כו' לומר דהאי קרא וכו' הוא דלמא אזהרתיה כו' שהרי לא: (ב) ד"ה אלמה לא במתיב הא מלינו אמר ר' יוסי כו' נעיל קא מהדר: (ד) ד"ה מעשר של זו וכו' ולפי' כי אמר משל זו. ק"ג ופגיולרסא הגמרא דגרס של זו בזו הוה אימכא כמו שפיכו תוספות וכ"ש היה גורס של זו בזו הוה הטעמא שבגמרא כנלן: (ה) ד"ה מפני שהקדיש וכו' כגון מעשר מלאתך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכמתיב כו'. גירס"י וכמתיב אם לא תשמור לעשות כו' הכוח. ומה' אם לא תעבוד ל"ג: [ב] רש"י ד"ה אלמה. טוש"ן וכמ"ל כו'. הגירסא מוסוף וכ"ל שמו לנטלה וכמתיב אם לא עד וגו'. ואזהרה הוא וכמ"ל עד ה' וגו' ומתמי כו': [ג] תוד"ה מלאתך כו' ולא נהירא כו'. וי"ל דלאו דוקא כאחד ומאה רק שמדמע אבל הכא ה"ק אם לא דקיימי מה שנאמר אם לא תשמור כו' במקלל וכו' וקאי על ענין אחר והפלא ומ"מ מהכא לא נפיק לאו. זהו ג"כ מדמע עד ל' ומאה:

רבינו גרשום

לא מצית אמרת. דלא תיסבי ליה במלקות: **דהא כתב לא תקלל חרש.** אלמא דליתיה אלא בלאו והאי והפלא לחייבו במלקות אתא: **איבעית אימא.** ודאי מסתבר דהאי ליראה במקלל את חברו בשם קאי: **דשמלמא** מקלל את חברו בשם אזהרתיה כו': **ותיפוק** לי' מאת ה' אלהיך תירא. דהיינו אזהרה שלא להוציא שם שמים לבטלה: **ההוא תירא היינו אזהרת עשה.** ואין לוקין עליו: וחניא (בספרי) [במכילתא משפטים פ' יט] **מלאתך אלו הבכורים.** שנוטלין מן המלאה כלומר בתחלה כשעדיין הכל מלא שלא ניטל עדיין ממנו כלום: **ודמעך זה תרומה.** שנוטלה מן הדימוע מאחר שיש בהן חולין של בכורים עם הטבל של תרומה. ואמרינן נמי בספרא (שם) יוקדם בכורים לתרומה שקרויין ד' שמות בכורים ראשית תרומה ודמע, בכורים איקרו תרומה דכתיב תרומת ידך אם הבכורים, ותרומה איקרי דמע. יוקדם תרומה למעשר ראשון שתרומה קרויה ג' שמות, [ראשית תרומה דמע] תרומה ומעשר למעשר שני שאין לו אלא שם אחת בלבד מעשר. ועליהם על כולם כתיב מלאתך ודמעך לא תאחר שלא יאחר המוקדם וכתב לאו למלקות: **ואמר מעשר של זו תהא בזו הראשונו מעושרת וכן אם אמר מעשר של זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת ולא השניה.** מפני שכשהפריש מן השניה על הראשונה הפריש מן החיוב על החיוב ואם חזור עכשיו ומפריש מן הראשונה על השניה נמצא מפריש מן הפטור שכבר נתקן על החייב ולא הויא תרומה: אבל אם אמר כן [כל] **מעשרותיהן של אלו שתי בלבלות יהא מעשר בלבלה בחבירתה.** כגון שנותן עיניו בצד כל אחת שתהא מעשר על חברתה הואיל ובכת אחת חלקנו (נתקנו) מעשרותיהן קרא את השם והרי הן מעושרין: **ואיתמר עלה ר' אלעזר אמר לוקה.** ארישא קאי אע"ג דאמרינן הראשונה מעושרת לוקה מפני שכשאמר מעשר של זו בזו משמע כל מעשרות של זו בזו הרי הקדים אפי' מעשר שני שבה קודם שיפריש מעשר ראשון של חברתה ואסור לו לאדם שיפריש מעשר שני עד שיפריש מכל כלבלה מעשר ראשון דהא דאמרן משום ר' יוסי ב"ר חנינא דאמרו אף המקדי' תרומה לבכורים:

שיטה מקובצת

ואי בעית אימא בשלמא (חיבת אמרת נמחק) **לקלל איבא אזהרה מלא תקלל חרש אלא מוציא שם שמים לבטלה מהיכא מאת ה' אלהיך תירא ההוא אזהרת עשה.** כך הגי' (בס"א). וה"פ כלומר לעולם לא תימא משום דאזהרת מקלל עדיפא אלא בלשון אחר נתרץ דליכא לאוקמא כלל במוציא שם שמים לבטלה דלית ביה אזהרה כלל דאזהרת עשה לאו אזהרה, ויש הפרש דלליטנא קמא דהיכא דאיכא מעשה לוקין מאזהרת עשה דלליטנא בתרא אין לוקין, וא"ת ליליף אזהרה במוציא שם שמים לבטלה מאם לא תשמור דקיי"ל [ערובין צ"ו.] כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לאו, וי"ל דודאי השמר שהוא בלשון צווי כמו השמר בנגע צרעת הוי לאו אבל הכא ה"ק אם לא דקיימי מה שנאמר אם לא תשמור כו' במקלל וכו' וקאי על ענין אחר והפלא ומ"מ מהכא לא נפיק לאו. זהו לשון תוס': **ההוא אזהרת עשה הוא.** וכל אזהרת עשה אין לוקין עליה: **מעשר של זו בזו הראשונה מעושרת.** ע' בהשמטות בסוף המסכת: **רש"י ד"ה מפני שהקדים וכו' וכי היכי דמוזהר.** וכן כתוב בגליון וז"ל היכא דהקדים מעשר שני לאיזה מעשר ראשון לוקה משום מלאתך ודמעך לא דאתר דמשמע כל מי ששמר דימוע לא תאחרנו דהיינו מעשר ראשון שבו תרומת ומעשר ב' אין בו דימוע, ותרומה גדולה היינו טבמא קודמת למעשר ראשון דהכי דרשי' במכילתא [משפטים י"ט] יוקדם דבר שיש לו שני שמות: **תוס' ד"ה מעשרותיהם וכו' אפילו בבת אחת אינו.** עיין בהשמטות בסוף המסכת: **תוס' ד"ה ואתמר עלה וכו' ועדיין מעשר ראשון של שניה טבל בתוכה.** עי' בהשמטות בסוף המסכת:

לא תקלל חרש. דמשמע בין קללה שבשם בין קללה שבשם דקתני לאו עלה וקתמא קרא ליראה את השם [דברים כח] לאשמועינן דלוקה שנאמר **והפלא ה' את מכותך** [שם]. ע"ש לא מצית אמרת דלא יתכפר במלקות גרידתא דודאי מתכפר במלקות לאודויה דהא כתיב לא תקלל חרש וילפינן בסנהדרין [יב] כפרק אלו מיתות (דף סו.) ג"ש מהאי [יא] לאו דכתיב גבי אומללין כגון לא תקלל חרש שהוא גרוע שבכולן וכתיב גבי נשיא ונשיא בעמך לא תאור [שמות כב] וכי היכי דהתם ליכא אלא מלקות גרידתא הכי נמי בחומללין סגי ליה במלקות גרידתא ומוקמי ליה התם [יב] במקלל בשם דקא גמר ממקלל אביו דכתיב ביה בנקבו שם [יג] הלכך לא מצית אמרת דלא מיסגי ליה במלקות ולא מפי מורי אלא מפי ר' יצחק בר' מנחם ז"ל [יד]: **ואע"ג** [טו]. כלומר [טו] דמהאי קרא לילפא את השם למקלל אביו דכתיב בשם הוא דאתא שהרי לא מצינו שעבר אל"ב **אמרת.** דהכהו קרא למקלל אביו בשם הוא דאתי ואזהרתיה מדכתיב לא תקלל חרש ומיתוקמא במקלל את אביו בשם כדפרישית לעיל הלכך כתיב הכא אם לא תשמור לעשות וגו' [דברים כח] כלומר [טז] שתקלל את אביך בשם שהוזהרת עליו והפלא ה' וגו' דחייב מלקות: **אזהרתיה מהיכא.** כלומר אשכחן עונש והפלא ה' וגו' אזהרה מנין שהזהיר הכתוב שלא להוציא ש"ש לבטלה: **אלמה לא.** בתמיה. (ב) [יז] שלא מצינו שהזהיר שלא להוציא שמו לבטלה [יח] [ב] (הויא) והכא הזהיר והתם עונש והפלא ה' וגו' [יט] ואזהרה [יט] כתיב אם לא תשמור לעשות וגו' ואכתי מיתוקמי במולית ש"ש לבטלה: **הויא אזהרת עשה היא.** ולאו שמה אזהרה והלכך מיתוקמי ליראה את השם הנכבד במקלל את אביו בשם שמצינו לו אזהרת לאו דלא תקלל חרש ולא מיתוקמא במולית שם שמים לבטלה שלא מצינו לו אזהרת לאו (ג) [כ]: נעיל קא מהדר דקאמר רבי יוסי אף המקדים תרומה לבכורים לוקה: **אלו בכורים.** ולהכי קרי לבכורים מלאה משום דלאלתר [כא] שנתמלאה התבואה וגמרה מלאכתה [כב] הוקבעה לבכורים: **זו תרומה.** ולפי שהיא מדמעת ועולה בחמד ומתה מפיק לה קרא בלשון דימוע [כג] וקאמר רחמנא ולא תאחר מלאה לדימוע דמעיקרא איבעי ליה לאתויי מלאה דהיינו בכורים וכי מאחר לוקה: **מעשר של זו בזו.** מעשר שאני מייב להפריש מכלכלה זו תהא [כד] בכלכלה זו שנטולו אני ממו לזו אי שאמר של זו בזו ושל זו בזו [כה] שאפרש מכלכלה זו על אידך כלכלה ומאידך כלכלה אפרש על כלכלה זו ראשונה מעושרת אע"ג דלא הפרש לאלתר וכדאמרינן גבי חבית [מעילה כב.] יין שאני עתיד להפרש כו' מיחל ושותה מיד אע"ג דלא הפרש לאלתר מן החבית וכל שכן הכא דמיחל ואוכל מיד הואיל ושני כלים ניתנו אבל הכא אינה מעושרת ואפי' [כו] [כז] כי אמר משל זו [כח] לזו ושל זו לזו משום דלאלתר דאמר של זו לזו ראשונה תהא מעשר על הכא אינה אפיטרה לה אינה לגמרי וכי [כז] אמר של זו של אינה תהא מעשר על הראשונה אין בדבריו כלום משום דכבר אפיטרה לה אינה בכלכלה ראשונה ואין תורמין מן הפטור על החיוב: **ואם אמר מעשרותיהם מעשר בכלכלה בחבירתה.** כלומר אלו שני המעשרות שאני עתיד להפרש מאלו ב' הכלכלות תהא מעשרותיהם של כל אחת ואחת מעשר הכלכלה בחבירתה כלומר שמיפטור הכלכלה בחבירתה דהיינו של זו בזו ושל זו בזו: **קרא** [כח] **אם השם.** שמיחל ואוכל מיד משמיהן אע"ג דלאכתי לא הפרש כלל [כט]. והכא ליכא למימר מן הפטור על החיוב משום דתרוייהו מיתקרי בבת אחת ובמלאה דיבורא והוי מן החיוב על החיוב: **מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון.** דמעיקרא מקמי דאתר בכלכלה ממנה מעשר שני של כלכלה זו קודם למעשר ראשון שהיה עומד להפרש מאידך כלכלה קודם לכן וכן נמי כי אמר של זו בזו ושל זו בזו [לא] שמקדים מעשר שני שבה [לב] למעשר שני שבחבירתה כי האי גוונא נמי ואהכי לוקה משום דמעשר ראשון ומעשר שני חייב אדם להפרש כסדר הזה דכתיב מלאתך ודמעך לא תאחר [לג] דכי היכי דמוזהר שלא לעכב מלאה לדימוע הכי נמי מוזהר שלא לעכב מעשר ראשון למעשר שני דכתיב ודמעך לא תאחר דכל שישנו בכלל דימוע הרי הוא בכל תאחר כלומר שישנו עליו תורת תרומה הוי בכל תאחר שמפרישים מעשר ראשון והדר מעשר שני ואם הקדים מעשר שני למעשר ראשון עובר בכל תאחר. ל"א דרשינן במכילתא [לד] דיוקדמו ביכורים לתרומה משום דביכורים חמירי דאית להו ד' שמות ראשית ומלאה ותרומה וביכורים ותרומה אין לה אלא שמות ראשית ודמעה ותרומה ויוקדם תרומה למעשר ראשון אתין לו אלא ג' שמות כגון מעשר ותרומת מעשר ויוקדם נמי מעשר ראשון דאית ליה ג' שמות למעשר שני דאין לו אלא שם אחד כגון מעשר שני [לה] (לו) תלמוד לומר מלאתך ודמעך דאמרו לחמור קא משמעי דחמור שבהן לא יאחר אלא מקדים החמור לקל וכי היכי דאמר רבי אלעזר לוקה במקדים מעשר שני למעשר ראשון הכי נמי קאמר במקדים תרומה לבכורים:

לא מצית אמרת דהכתיב לא תקלל חרש. וכיון דאשכחן מוהרה במקלל יש לנו להעמיד האי קרא דמלקות במקלל חבירו בשם טפי מלהעמיד במוציא שם שמים לבטלה דלא אשכחנא ביה אזהרה מפורשת: **מלאתך** זו ביכורים. פרש"י [לו] להכי קרי מלאה משום [לז] דלאלתר שנתגדשת התבואה וגמרה מלאכתה הוקבע לביכורים ודמעך זו תרומה (מה) [לפי] שהיא מדמעת ועולה מפיק לה קרא בלשון דימוע [לח] [לשון רש"י] [ג] ולא נהירא שהרי זה אינו [לט] אלא מדרבנן והו"ל מפומטויז"ל פירש לנכך קרי לתרומה דמע לפי שמוהגת [מ] בלח ובכורים אינן אלא ביבש שהרי אין מביאין ביכורים אלא מפרי כדאיתא פרק העור והרוטב (חולין דף קכ:) פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה: **היו לפניו שתי בלבלות של טבל ואמר מעשר של זו בזו הראשונה מעושרת.** כגון אם בכל כלכלה מאה תאנים [מא] שעשרה מן השניה יהיו מעשר ראשון על הראשונה ואומר נמי [מב] מעשר שני כל המאה של ראשונה הן מתוקנים ובדמאי מיירי מדלא קמפרש תרומה ובמסכת דמאי (פ"ז מ"ו) מיתניא: **של** זו בזו ושל זו בזו הראשונה מעושרת [מג]. דמיד שאמר של זו בזו היא מתוקנת ועשה פטור כי הדר אמר ושל זו בזו נמצא מעשר מן הפטור על המיוב ואינו לוס [מד]: **מעשרותיהם מעשר בלבלה בחבירתה קרא** השם. שהרי מתוקנין הן יחד זה בזה ואע"ג דקי"ל כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו הכא [מה] כיון דדעתיה לתקוני תרוייהו הוי כאומר מעשר של ראשונה תהא בשניה חוץ מי שישאלו טבל בראשונה **ואתמר** עלה ר"א אומר לוקה מפני שהקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה. שהרי מעשר ראשון ושני של ראשונה הוו כאילו הן מופרשים ועדיין מעשר ראשון של שניה טבל בתוכה ואריש קאי דאמר מעשר של זו בזו מעושרות וגרסינן בירושלמי [מו] על הראשונה בעשה ועל השניה בלאו [מז] ויש לפרש על הראשונה אם קבע מעשרותיהן בתוכה עובר בעשה שהיא לו להקדים מעשר ראשון לשני והרי קרא שמם בבת אחת מיהו לאו ליכא כיון דלא הקדים שני לראשון ועל השניה בלאו כשתיקן הראשונה בתוכה שהרי הקדים מעשר שני של ראשונה למעשר ראשון של שניה ואית דגרסי איפכא על הראשונה בלאו ועל השניה בעשה כי"פ על ריש של משנה דהיינו כי אמר מעשר של זו בזו עובר בלאו שהרי מקדים מעשר שני לראשון כדפרישית ועל השניה פי' על סיפא דמתניתין דהיינו כי אמר מעשרותיהם מעשר כלכלה בחבירתה ליכא לאו אלא עשה שהרי בבת אחת הן: **שהקדים** מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה. ואף על גב דקרא לא קמיירי אלא מביכורים ותרומה מיהו פירש נמי במעשר ראשון לתרומה ומעשר שני למעשר ראשון מדכתיב ודמעך לא תאחר כל שישנו בכלל דימוע לא תאחר ומפרש טעמא [מח] במשניות (תרומות פרק ג מ"ז)

הפטור פירותיו טבלים הס"ד (ש"מ) [מה] לכיון דעתיה (צ"ק) [מו] כ"ל כיון דעתיה נתיקני (יעב"ץ) שנת קכ"ז ע"ב ד"ה שהקדימו (גי' קה"י)

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ג מהל' תרומות הל' כג:
כט ב מיי' פ"ז מהל' מעשר הלכה יא:

שינויי נוסחאות

(מ) [ממרת דהא כתיב לא (ש"מ)
(מא) ומי בעית אימא בשלמא (מיפת אמרת נמחק) לקלל אינא מוציא שם שמים לבטלה מהיכא מאת ה' אלהיך תירא הכא מוציא שם שמים לבטלה דלא אשכחנא ביה אזהרה מפורשת: (מב) [כדי לעשות מעשרותיהם כדי לעשות מעשרותיהם מעשר בלבלה בחבירתה קרא את השם] (ש"מ) (מג) מעשר בלבלה בחבירתה קרא את השם (ש"מ) (מד) קרא שם ואתמר עלה רבי אלעזר (ש"מ) (מה) בפרק ד' מיתות בגין אב מהאי לאו וכו' (מ"ב עי"ש ועי' רש"ש) (מו) מהאי קרא דכתיב (ש"מ) (מז) ואע"ג דגרס' לפי' ר"י לומר דהאי קרא ליתא את השם ס"ל למקלל מביהו כו'. (צ"ק) (מח) כלומר ודאי מסתברא דהאי קרא (ש"מ) (מט) הד"ש (צ"ק) (נ) שמקלל את חבירו בשם (ש"מ) (נא) כמו' את מלינו כו' לחוליא שם שמים לבטלה הס"ד. ומה"ד אם ה' אלהיך תיראה שתהא אימתו עליך שלא להוציא שמו לבטלה והכא הזהיר (ש"מ) (נב) לבטלה הס"ד ומה"כ ד"ה ואמו תעבוד והכא הזהיר כו'. (צ"ק) (נג) ראהכי כתיב (ש"מ) (נד) כי אמר של זו בזו ושל זו בזו משום דלאלתר אמר של זו בזו ראשונה כו'. (צ"ק) (נה) זו בזו ושל זו בזו משום דלאלתר אמר של זו בזו ראשונה (ש"מ) [בכמ"י אלפנים לא מיקן כלום. ומי' ב"ק]: (נו) וכי הדר אמר (ש"מ) (נז) קרא שם שמיעל (ש"מ) (נח) כלל וכלל והכא (ש"מ) (נט) כי מפריש ממנה (ש"מ) (נא) המקדים מעשר שני שבה למעשר ראשון שבחבירתה כו'. (צ"ק) (נב) כי היכי וכו' הכי נמי מוהרה שלא לעכב מעשר ראשון ובי' דכתיב ודמעך לא תאחר (ש"מ) (נד) כ"ל ומכאן אמרו המקדים תרומה לבכורים ומעשר לראשון לאחר אע"פ שהוא עובר כל"מ מה שעשה עשוי מ"מ מלאתך ודמעך לא תאחר משמע דאסולה (פרי. (צ"ק)) (נה) פרש"י בפירוש החומש לשון דימוע אינו ידוע מהו וכאן פי' מלאתך לחכי כו' (ש"מ) (נו) דלאחר (צ"ק) (נז) תרומה מפני שהיא מדמעת ועולה באחד ומאה מפיק (ש"מ) (נח) מי' לשון רש"י ומתוק (ש"מ) (נט) אינו. ס"ל אלא לשון חכמים וגם שמא לא קרא לחלוטו כך אלא על שם ודמעך (ש"מ) (ס) שיהא בין בלח ובין ביבש דהיינו תירוש דגן ויצהר ובכורים (ש"מ) (סא) ר"ש ואמר עשה (צ"ק) (סב) נ"ל תשעה מעשר, (סג) מעשרות מתוקנת דמיד. [בכ"י אחר מעשרות דמיד שאמר של זו בזו הראשונה מתוקנת נעשה פטור כ"ל ותס"ד (ש"מ) (סד) כלום כדאמרינן בקדושין (סב ע"א) מן החיוב על ומשני

לא לאדם שיפריש מעשר שני עד שיפריש מכל כלכלה מעשר ראשון דהא דאמרן משום ר' יוסי ב"ר חנינא דאמרו אף המקדי' תרומה לבכורים: